

terwijl anderen nog bezig waren te begrijpen wat er aan de hand was. Die flexibiliteit werd nog eens versterkt door de voortdurende discussies, aangezwengeld door de tegenpolen Wijnberg en Kommandeur. Bovendien wisten de chemici een hechte academische gemeenschap te smeden, met een sterke 'collectieve drive'. Onder deze omstandigheden konden jonge wetenschappers excelleren, aldus Van Helvoort.

Van Helvoort schrijft terecht dat 'amerikanisering' een complex begrip is, dat op vrijwel alle naoorlogse ontwikkelingen kan worden geplakt. Zelf lijkt hij daar soms ook niet aan te kunnen ontsnappen. Bijvoorbeeld door zowel zuiver wetenschappelijk onderzoek als samenwerking met het bedrijfsleven als Amerikaanse exportproducten te beschouwen. Dat hangt misschien samen met zijn ietwat ééndimensionale schets van de vooroorlogse universiteiten als ivoren torens naar 'Duits' model. Dat neemt echter niet weg dat dit boek een verhelderend inzicht geeft in hoe de turbulente ontwikkelingen in de naoorlogse academische wereld uitpakten op de werkvloer van het universitaire onderwijs en onderzoek.

DAVID BANEKE,
UNIVERSITEIT LEIDEN

Schenk, Joep, met medewerking van Timmer, Petra, **Groningen-gasveld vijftig jaar. Kloppend hart van de Nederlandse gasvoorziening** (Amsterdam: Boom, 2009, 224 blz. + dvd, € 24,50, ISBN 978 90 8506 763 4).

Op 22 juli 1959 werd op het land van boer Boon bij Slochteren aardgas aangeboord. Ter herdenking van deze gebeurtenis heeft de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) het initiatief genomen om de geschiedenis van 'de gasbel' in Groningen te laten vastleggen. In een viertal hoofdstukken beschrijft Joep Schenk de geschiedenis van het Nederlandse aardgas. Het

eerste hoofdstuk gaat over de activiteiten van de in 1947 opgerichte NAM tot aan de ontdekking van aardgas in 1959. Zoals de naam al aangeeft, lag de nadruk op het zoeken naar olie. Het aardgas dat regelmatig werd aangeboord, werd als een lastig bijproduct gezien. Dat veranderde toen duidelijk werd dat het gasveld bij Slochteren zeer omvangrijk was. De exacte omvang van dit veld werd overigens continu opgewaardeerd. Hoofdstuk 2 beschrijft het bekende succesverhaal van de introductie van het aardgas in de Nederlandse samenleving. Bijzonder in dit verband is het zogenaamde Gasgebouw, de wijze waarop de gasvoorziening is georganiseerd en de manier waarop dit tot stand is gekomen. Het Gasgebouw is namelijk een voorbeeld bij uitstek van publiekprivate samenwerking avant la lettre tussen de industrie (Shell, Esso) en de overheid (inclusief Staatsgasbedrijf en DSM). In korte tijd werd Nederland een echt aardgasland.

De veranderde situatie in de jaren zeventig komt in het derde hoofdstuk aan bod. Oliecrisis, opkomend milieubesef en economische crisis leidden tot een ander perceptie van het aardgas. Waar het gas eerst zo snel mogelijk moest worden opgemaakt, werd het aardgas nu van strategisch belang. Stijgende olieprijs en herverdeling van opbrengsten ten gunste van de staat leidden nu tot een sterke toename van de aardgasbaten met niet alleen voordelen maar ook nadelen. De grootschalige met aardgasbaten gefinancierde overheidsinvesteringen om de economie te stimuleren hebben later een sterk negatief imago gekregen en zijn bekend geworden als 'De Hollandse Ziekte'. Het laatste hoofdstuk behandelt de periode vanaf 1989 tot nu. Hierin staan vooral de pogingen om marktwerking in de gasector te introduceren. Opvallend is dat na aanvankelijke weerstand, Nederland rond de eeuwwisseling onder VVD-minister Jorritsma probeerde de gasvoorziening in snel tempo te liberaliseren inclusief de vorming van twee gasbedrijven. Dit streven mislukte onder andere door de energiecrisis in Californië en de val van

het tweede kabinet-Kok. De conclusie luidt dan ook dat het Gasgebouw, inclusief de grote rol voor de staat, nog grotendeels overeind staat. Wel is het transportbedrijf inmiddels afgesplitst van de exploitatie en de handelstak.

De tekst in dit hoofdstuk wordt afgewisseld met een groot aantal intermezzi van Petra Timmer. Hierin komen zeer verschillende onderwerpen aan bod, variërend van de vorming van aardgas miljoenen jaren geleden tot het Eems-Dollard verdrag over de rechten op winning en opbrengsten in het grensgebied van Nederland en Duitsland. De onderhandelingen hierover zijn tot in de hoogste internationale gerechtshoven uitgevochten. Opmerkelijk is ook het intermezzo over de opname van het aardgas in de canon van de Nederlandse geschiedenis.

Het boek is goed geschreven, goed leesbaar en zeer fraai geïllustreerd. Daarnaast is ook nog een dvd bijgevoegd met een aantal mooie historische opnames. De afstemming tussen de hoofdtekst en de kaderteksten levert op enkele plaatsen herhalingen op. Een voorbeeld is de tekst over het zuinig omgaan met aardgas (120 en 121). Verder blijft wat onduidelijk waarop de selectie van de overigens zeer informatieve intermezzi is gebaseerd.

Het boek biedt een goed overzicht van de ontwikkeling van Nederland als aardgasland. Het levert echter geen enkel nieuw inzicht op. Deels komt dit omdat het hele boek is gebaseerd op al gepubliceerde bronnen. Desondanks zou een nieuwe interpretatie van deze geschiedenis toch op zijn plaats zijn geweest. Nu is het een wel erg beschrijvend en volstrekt niet kritisch verhaal geworden. Ik heb vrijwel niets nieuws gelezen in dit boek. Zelfs de conclusies zijn alleen maar een samenvatting van het voorgaande, uitmondend in de gratuite stelling dat ondanks alle veranderingen de vanzelfsprekendheid van het Nederlands aardgas wordt bestendigd. Maar kritische vragen als hoe zit het met het opraken van het Nederlandse aardgas komen niet aan de orde. Nederland als aardgasrotonde in Europa komt wel

aan bod, maar ook hier ontbreekt elke kritische noot of toekomstvisie anders dan, om Joop den Uyl te parafraseren, de geruststelling dat alles zal blijven zoals het is. Ondanks alle verdiensten is dit boek in wetenschappelijk opzicht daarom een gemiste kans.

GEERT VERBONG,
TU EINDHOVEN

Lijst van recensies

- Bank, J. (ed.), *Nederland in de negentiende eeuw. Plaatsen van herinnering* (Camille Creyghton) 112-114
- Blockmans, W., Pleij, H. (eds.), *Nederland van prehistorie tot Beeldenstorm. Plaatsen van herinnering* (Camille Creyghton) 112-114
- Boone, Marc, *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek* (Ida Nijenhuis) 111-112
- Davids, Karel, *The Rise and Decline of Dutch Technological Leadership: Technology, Economy and Culture in the Netherlands, 1350-1800* (Lissa Roberts) 115-116
- Decker, John R., *The Technology of Salvation and the Art of Geertgen tot Sint Jans* (Llewellyn Bogaers) 128-130
- Doel, W. van den (ed.), *Nederland in de twintigste eeuw. Plaatsen van herinnering* (Camille Creyghton) 112-114
- Dudok van Heel, S.A.C., *Van Amsterdamse burgers tot Europese aristocraten. Hun geschiedenis en hun portretten. De Heijnen-maagschap 1400-1800* (Maarten Prak) 118-120
- Duke, Alistair, *Dissident identities in the Early Modern Low Countries*, J. Pollmann, A. Spicer (eds.) (Mirjam van Veen) 130-132
- Fasseur, Cees, *Juliana en Bernhard. Het verhaal van een huwelijk. De jaren 1936-1956* (Jan Bank) 147-148
- Geevers, Liesbeth, *Gevallen vazallen. De integratie van Oranje, Egmont en Horn in de Spaans-Habsburgse monarchie (1559-1567)* (James D. Tracy) 133-134
- Gerwen, Jacques van, Goey, F. de, *Ondernemers in Nederland. Variaties in ondernemen* (Jeroen Touwen) 145-147
- Helvoort, Ton van, *De chemie van de universitaire wetenschapsbeoefening. Een halve eeuw scheikunde in Groningen, 1945-1995* (David Baneke) 148-150
- Janssen, Jette, *De deugd van broederschap. Sociaal kapitaal van gildebroeders in de Noord-Brabantse schuttersgilden, 1600-2000* (Ton Kappelhof) 117-118
- Kaplan, Benjamin, e.a. (eds.) *Catholic Communities in Protestant States. Britain and the Netherlands c.1570-1720* (Bertrand Forclaz) 135-137
- Kramer, Femke, *Mooi vies, knap lelijk. Grotesk realisme in rederijerskluchten* (Anne-Laure Van Bruaene) 132-133
- Monteiro, Marit, *Gods predikers. Dominicanen in Nederland (1795-2000)* (Catharina Th. Bakker) 141-143
- Nijboer, Harm, *De fatsoenering van het bestaan. Consumptie in Leeuwarden tijdens de Gouden Eeuw* (Anton Schuurman) 139-141
- Nijdam, Han, *Lichaam, eer en recht in middeleeuws Friesland. Een studie naar de Oudfriesse boeteregisters* (B.C.M. Jacobs) 123-124
- Prak, M. (ed.), *Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw. Plaatsen van herinnering* (Camille Creyghton) 112-114
- Schenk, Joep, *Groningen-gasveld vijftig jaar. Kloppend hart van de Nederlandse gasvoorziening* (Geert Verbong) 150-151
- Simon Thomas, Mienke, *Goed in vorm. Honderd jaar ontwerpen in Nederland* (Esther Cleven) 143-144
- Timmer, Rijk, *Profeet in eigen land. Philips van Leiden en het publiek belang* (Antheun Janse) 124-126
- Timmermans, Bart, *Patronen van patronage in het zeventiende-eeuwse Antwerpen. Een elite als actor binnen een kunstwereld* (Frans Grijsenhout) 137-139
- Tollebeek, J., e.a. (eds.), *België, een parcours van herinnering, I, Plaatsen van geschiedenis en expansie, II, Plaatsen van tweedracht, crisis en nostalgie* (Camille Creyghton) 112-114